

Preassadieđáhus NAČ 2023: 25 Nuppástuhttin unnitluitui – Dálkkádatpolitihka luoddaearut 2050 rádjái

2050:s galget measta buot dálkkádatgássaluoittut leat oalát heaittihuvvon. Danne fertet jurddašit guhkibut, viidábut ja eambo systemáhtalaččat.

Dálkkádatlávdegoddi 2050 almmuhii odne iežas NAČ *“Nuppástuhttin unnitluitui – dálkkádatpolitihka luoddaearut 2050 rádjái”*, dárogillii *«Omstilling til lavutslipp – veivalg for klimapolitikken mot 2050»*. Raporta čielggada maid Norga ferte dahkat jus galgá olahit unnitluoitoservodat-mihttomeari 2050 rádjái.

- *Unnitluoitoservodagas leat measta visot luoittut oalát heaittihuvvon. Dát ferte leat politihka vuolggasadji. Jearaldat ii leat guđet luoittut galget geahpeduvvot, muhto guđet smávva luoittut vel leat báhcán 2050:s. Buot eará ferte jávkat, dadjá lávdegotti jođiheaddji Martin Skancke.*

Dálkkádatmihttomeriid galgá olahit ovttas eará dehálaš servodatmihttomeriiguin, ja eará mihttomeriid politihkka ferte heivehuvvot unnitluoitoservodahkii. Ollu das maid ferte dahkat joksan dihte dálkkádatmihttomeriid, lea jierpmálaš maiddái eará áššiid geažil. Áimmahuššat luonddu, borragoahit eanet dearvvašlaš ja šaddovuđot borramušaid, ja oččodit eanet sirkulára ekonomii ja lea buorre mángga ášši geažil. Mii fertet jurddašit guhkit áigeperspektiivvas, ja eanet surggiidgaskaččat. Raporttas rávve lávdegoddi movt buot politihka rámmat berrejit leat vai mihttomearit olahuvvojit.

- *Unnitluoitoservodat lea olu smávva ja stuora mearrádusaid duohken, sihke almmolaš ja priváhta suorggis. Dát mearrádusat fertejit váldit vuođu das gos mii háliidit leat 2050:s. Dán perspektiivva vuođu mii fertet gávdnat buriid čovdosiid otná hástalusaid, dadjá Skancke.*

Lávdegoddi čujuha dasa ahte nuppástuhttin unnitluoitoservodahkan gáibida resurssaid nu go elfámu, areálaid, luondduresurssaid ja bargofámu ja gelbbolašvuođa. Buot dát resurssat leat vátnásat. Danne fertejit čovdosat leat beaktilat resurssaid dáfus, ja iešguđetge surggiid resursageavaheami ferte vihkkedallat nubbi nuppi ektui. Buot ekonomalaš doaimmat galget čađahuvvot daid rámmaid siskkobealde maid luondu bidjá.

Nuppástuhttin unnitluoitoservodahkan lea dan duohken makkár mearrádusaid odne dahkat. Jus nuppástuhttima manjdit, de dat manjit áiggis sáhtta dagahit divrasat, fáhkkaš ja eambo gáibideaddji nuppástuhttima. Danne evttoha lávdegoddi doaimmabijuid, mat nannejit dan vuogi movt dálkkádatpolitihkka doaimmahuvvo. Áigumuš lea addit eanet einnostahttivuođa ja dássedisvuođa dálkkádatpolitihka árvoštallamiin, ja fuolahit eanet ollislaš árvoštallamiid servodatsurggiid rastá. Dat nannešii dálkkádatpolitihka luohtehahttivuođa.

Dálkkádatgássaluoitimiid haddemeroštallan lea leamaš ja berre ain leat dehálaš Norgga dálkkádatpolitihkas. Muhto haddebidjan ii doaimma buot luoittuid dáfus, go measta buot luoittut galget oalát jávkaduvvot. Danne oaivvilda lávdegoddi ahte galggašii geavahit eanet mánggabealat váikkuhangaskaoapmepáhkaid. Sihke pedagogalaš váikkuhangaskaoamit, divadat, ruhtadoarjagat, bággodoaimmat ja gildosat leat mielde oččodeame buori nuppástuhttima. Nu sáhtta maiddái čalmustahttit ahte nuppástuhttimis lea sáhka servodagas, ii ge luoittuin.

- *Nuppástuhttin unnitluitui sisttisoallá eanet go dušše luoittuid. Nuppástuhttin unnitluitui mielddisbuktá viiddis servodatrievdama, mii ferte álggahuvvot dál, dadjá Skancke.*

1. Preassadieđáhusa mielddus

a. Lávdegotti válđoávžžuhusat

Lávdegoddi oaivvilda ahte...	... ja dan dihte evttoha ge ahte:
<p>... buot mearrádusain mat dál dahkkojuvvojit ferte leat mihttomearrin ahte measta buot dálkkádatgássaluottut Norggas galget leat oalát heaittihuvvon ovdal 2050. Norgga dálkkádatpolitihkka ferte deattuhit bastevaš nuppástuhttima nullaluitui ja nuppástuhttima leavttu ferte buoridit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Norgga 2050 dálkkádatmihttomearri dárkkuha ahte luoittut Norgga territorias geahpeduvvojit 90-95 proseanttain 1990 ektui, almmá vuovde- ja eará areálageavahussuorggi luoittuid ja sisaváldimiid logahallama haga. • biddjojuvvojit sierra dálkkádatmihttomearit vuovde- ja areálageavaheami luitui, karbonaháhkamii ja -vurkemii. Mihttomearit gehččojuvvojit luonddušládđjivuoda nátionála ulbmiliid ja riikkaidgaskasaš luonddugeatnegasvuodaid ektui. • nuppástuhttin unnitluoitosiservodahkan lea vuodđuduvvon dasa ahte dálá luoittut galget heaittihuvvot dahje sakka geahpeduvvot doaimmadási geahpideami, earáhuvvan dábiid ja nullaluoitoteknologiija geavaheami bokte. • lea dehálaš ráhkadit ja atnuiváldit teknologiija mii háhká CO2 njuolga áimmus, muhto dan ii galgga atnit molssaeaktun luoittuid unnideapmái. • eanadoallosuorggis ovddiduvvo nuppástuhttinpolitihkka mii fátmasta viidábut go dálá áigumušat. • ráhkaduvvo strategiija Norgga petroleumdoaimma loahppadási várás, ja ahte dat ovddiduvvo Sturordiggái nu johtilit go vejolaš. Lávdegoddi rávve ahte eai addo eanet lobit ohcamii, bohkamii (PUD), dahje rusttegiidda ja doibmii (PAD) ovdal go dakkár strategiija lea gárvvistuvvon.
<p>... buot politihka ja buot mearrádusaid vuolggasadji ferte leat ahte buot resurssat leat vátnásat.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Buot ekonomalaš doaimma ferte dáhpáhuvat máilmmi gierdanrájiid siskkobeaide ja ekonomiiija ferte šaddat eanet sirkuláran. • Čovdosat, mat geahpidit vátna resurssaid, nugo el-fámu, areála ja minerálaid ja metállaid geavaheami, vuoruhuvvojit. • álggahuvvojit nannoset váikkuhangaskaoamit energiijabeavttálmahttima várás seammás go ođasmuvvi energiija buvttadeapmi lassána, vai lea vejolaš háhkat doarvái energiija fossiila energiija sadjái. • vuollegis energiijahattit eai galgga leat energiijapolitihka váldomihttomearrin. Energiijahattit fertejit speadjalastit servodaga goluid ođđa elfámu háhkama oktavuodas. • doaimbajut, mat geahpidit fievrriidjearu, vuoruhuvvojit, sihke gálvvuid ja olbmuid fievrriidjami dáfus.

	<ul style="list-style-type: none"> • bio-mássa, mii lea vátna resursa, vuoruhuvvo eará ulbmiliidda go energiijii. • petroleumdoaimma aktivitehta geahpeduvvo eambo go dat mii lea vurdojuvvon doaibmadássi jagi 2050 rádjái, vai suorgi ii riba earáin vátna resurssaid, nugo elfámu ja gelbbolašvuođa, ja nu váttisin daga nuppástuhttima unnitluoitosiservodahkan. Lávdegoddi ávžžuha bistevaččat bissehit ohcandoaimmaid, mat eai leat njuolga čadnojuvvon dálá infrastruktuurii, ja ahte ii mearriduvvo hukset ođđa infrastruktuurra, mii čatná min luoittuide jagi 2050 rádjái ja dan maŋnelii. • galgá dábálaččat garvit atnimis gáddeelfámu luoitogeahpedeaddji doaibmabidjun.
<p>... areálapolitihka ferte ráddjet luonddumassima ja váikkuhit dasa ahte seailluhit luonddu karbonavuorkká.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • lunddolaš areálad gáržžideapmi ráddjejuvvo dovdomassii ja ahte biddjojuvvojit čielgaset ja eanet čadni nátionála rámmat areálageavaheapmái. • ekovuogádagaid nátionála suodjaleapmi buoriduvvo. • ráhkaduvvojit geatnegahtti, ollislaš plánat mearraareálaid várás.
<p>...luoitin ferte máksit eambo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • haddemeroštallat luoittuid nu guhkás go lea vejolaš, ja ferte ráhkaduvvot geatnegahtti karbonhadde-lasinhanplána maiddá maŋnel 2030. • eará váikkuhangaskaoamit, nugo regulatuvrralaš ja pedagogalaš váikkuhangaskaoamit, váldojit atnui go karbonhaddemearran ii leat doarvái, vejolaš dahje beaktit. • árvoštallat geavahit earrevuovdindietnasiid ja CO₂-haddebuhtadusortnega ruđaid earregeatnegas doaimmaid nullaluoittu nuppástuhttimii. • sávakeahtes juogadanbeavttut gieđahallojuvvojit vuosttažettiin vearrovuogádaga ja čálgoortnegiid bokte.
<p>... galgá leat viiddis lahkoneapmi váikkuhangaskaomiid geavaheapmái mas juridihkalaš, ekonomalaš ja pedagogalaš váikkuhangaskaoamit geavahuvvojit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • deattuhuvvo ahte dálkkádatpolitihka váikkuhangaskaoamit leat einnotahttit ja unnidit sávakeahtes bálggessorjavašvuođa. • váikkuhangaskaoamit ovttahttojuvvojit, vai oážžut johtilis nuppástuhttima ja eanet doarjaga dálkkádatpolitihkkii. • juridihkalaš váikkuhangaskaoamit, nugo gáibádusat, gohččumat ja gildosat váldojit eanet atnui, ja ahte dađistaga árvoštallo lea go ulbmillaš dieđihit boahhtevaš luoitogildosiid iešguđet gálduin. • láhkavuodđu vuoruha dálkkádatberoštumiid dan bokte ahte gáibida árvoštallat dálkkádatváikkuhusaid dahje deattuhit dálkkádatberoštumiid. • álo árvoštallojuvvo leat go eará váikkuhangaskaoamit, nugo almmolaš háhkamat ja pedagogalaš váikkuhangaskaoamit beaktit.
<p>... plánat ja mearrádusvuogádagat fertejit váldit vuolggasaji das ahte</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Norga ásaha nannejuvvon stivreuvuogádaga dálkkádatnuppástuhttima várás, mii váikkuha dasa ahte mihttomearit olahuvvojit.

<p>Norga galgá leat unnitluoitoservodat 2050:s.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • buot guovddáš stivren- ja politihkkadokumeanttat, nu go jahkásaš bušeahttadokumeanttat, Nationála fievrridanplána ja Perspektiivadieđáhus galget atnit dálkkádatmihttomeriid vuolggasadjin. • galget ovddiduvvot ollislaš dálkkádat- ja energiiaplánat Stuorradiggái juohke nuppi jagi, ja ahte galget geahččalit oččodit viiddis dálkkádatsoabademiid main lea nana áigumuš. • sámi álbmot váldojuvvo buorebut mielde almmolaš mearrádusaide dálkkádatpolitihkas. • ásahuvvo dálkkádatpanela, mii veahkkin bidjá fágalaš vuodu dálkkádatpolitihkkii ja identifisere vejolašvuodaide ja hástalusaid. • suohkanat ožžot čielga ja lágas nannejuvvon ovddasvástádusa váikkuhit nuppástuhttima unnitluoitinservodahkan, ja stáhta ferte láchčit dili nu ahte suohkanat sáhttet fuolahit dálkkádatpolitihka mas leat nana áigumušat. • bargoaddi, bargiid, oahpahussuorggi ja politihkalaš eiseválddiid ovttasbarggu ja gulahallama bokte šattašii struktuvrralaš lahkoneapmi lassi- ja joatkkaoahpahussii dusten dihte unnitluoitoservodaga gelbbolašvuodadárbbuid.
<p>... ferte eambo systemáhtalaš vuogi mielde váldit vuhtii mo Norgga politihka váikkuha eará riikkaid nuppástuhttinvejolašvuodaide.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Norga ángiruššá unnidit luoittuid eará riikkain. Dát ángiruššan ferte bohtit Norgga dálkkádatmihttomeriid ollašuttimii lassin. • ásahuvvo nationála mihttomearri, man ulbmil lea geahpedit eará riikkaid dálkkádatgássaluoittuid, mat bohtet Norgga geavahusas, nu go lea Pariisa-šiehtadusa mihttomearri. • árvoštallojuvvo movt Norga sáhtta Norgga territoriála dálkkádatmihttomeriide fátmmastit olgoriikka áibmo- ja mearrajohtolagaid luoittuid, mat čatnasit Norgii. • gávpepolitihka ovddiduvvo reaidun unnitluoitoservodaga ja sirkulára ekonomiija nuppástuhttimis.
<p>... Norga lea sorjavaš das ahte ovttasbargu EU:in dálkkádatpolitihka hárrái ain jotkojuvvo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Norga joatká dálkkádatovttasbarggu EU:in, ja lea mielde EU dálkkádatnjuolggadusvuogádagas 2050 rádjái. • EU nuppástuhttinjuolggadusvuogádagat čađahuvojit jođáneappot.